

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Семена Кузнеця

Затверджено на засіданні кафедри
туризму.

Протокол № 9 від 11.01.2016 р.

Програма навчальної дисципліни
“ВНУТРІШНІЙ РИНОК ТА ГАЛУЗЕВІ ПОЛІТИКИ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ”
для студентів усіх спеціальностей
усіх форм навчання

Укладачі: к.н.д.у., доцент Колісник М.М.

Відповідальний за випуск
зав. каф. туризму, д.е.н., доц. О.А.Сущенко

ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016

ВСТУП

Актуальність навчальної дисципліни «Внутрішній ринок та галузеві політики ЄС» визначається тим, що переорієнтація на «європейськість» українського промислового сектору є найголовнішим фактором на користь функціонування у ньому європейських стандартів. Ці ж вимоги – відповідність європейському адміністративному просторові – висувуються і до методів управління з боку держави. Ефективність вирішення цих проблем в Україні безпосередньо залежить від визначення пріоритетних напрямів державної політики в галузях економіки.

Повноправне членство в ЄС є головним напрямом зовнішньої політики України. У зв'язку з цим досвід побудови внутрішнього ринку країнами-членами Європейського Союзу, виявлення механізмів міждержавного регулювання розвитку спільних галузей та аналіз етапів створення прийнятних умов для їхньої конкурентноспроможності стають актуальними питаннями для малого, середнього та великого бізнесу України.

Метою викладання даної навчальної дисципліни є формування у студентів компетентностей щодо ключових питань економічної та галузевих політик Європейського Союзу з метою розвитку здатності аналізувати поточні процеси у європейському внутрішньому ринку, спираючись на знання, здобуті під час вивчення даної дисципліни, та застосовувати їх при розробці та прийнятті управлінських рішень щодо діяльності підприємств на європейському ринку.

Для досягнення мети поставлені такі основні **завдання**:

надати знання стосовно передумов та наслідків реалізації політик ЄС щодо розвитку економік держав-членів, що допоможе студентам визначати роль галузевих політик у процесі європейської інтеграції;

сформувати навички аналізу трансформування зарубіжних галузевих політик згідно з умовами інтеграційних перетворень,

розвинути вміння визначати позитивні і негативні здобутки європейської економічної інтеграції, які дозволять повноцінно брати участь в розробці й реалізації концепцій розвитку господарських та промислових галузей в Україні згідно з позицією їхньої відповідності європейським стандартам.

Об'єктом навчальної дисципліни є історичні та теоретичні

передумови інтеграційних процесів в Європі.

Предметом навчальної дисципліни є засади та принципи функціонування інституційної системи Європейського Союзу.

Пререквізити: вивчення даної навчальної дисципліни студент розпочинає, прослухавши такі навчальні дисципліни, як: "Макроекономіка", "Мікроекономіка", "Міжнародна економіка", "Європейське право", "Політика європейської інтеграції".

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

понятійний та категорійний апарат у сфері економічної європейської інтеграції;

основні етапи інтеграційних процесів у різних сферах економічної та промислових політик Євросоюзу;

структуру та напрями розвитку внутрішнього ринку ЄС згідно з установчими договорами ЄС;

основоположні принципи правового регулювання економічної системи ЄС;

процес розробки та реалізації галузевих політик Європейського Союзу;

особливості бюджетної політики ЄС;

особливості трансформування зарубіжних галузевих політик згідно з умовами інтеграційних перетворень;

вміти:

аналізувати сучасні ключові теорії та основні тенденції економічного об'єднання європейських держав;

складати аналітичні довідки, пропозиції щодо інтеграції до спільного ринку ЄС;

володіти сучасними методами пошуку інформації,

прогнозувати подальший розвиток основних напрямків європейської економіки;

розробляти управлінські рішення щодо євроінтеграційного напрямку державної економічної політики України,

надавати пропозиції (проекти) щодо вдосконалення державного регулювання економіки в Україні в умовах вступу в дію зони вільної торгівлі з ЄС.

У процесі викладання навчальної дисципліни основна увага приділяється оволодінню студентами професійною компетентністю, що

наведена в табл. 1.

Структуру складових професійних компетентностей та їх формування відповідно до Національної рамки кваліфікацій України наведено в таблиці 2.

Таблиця 1

Професійна компетентність, яка отримується студентами після вивчення навчальної дисципліни

Назва компетентності	Складові компетентності
Розробляти та здійснювати обґрунтування оптимальних державно-управлінських та господарських рішень в умовах європейської інтеграції	Визначати сутнісні характеристики європейської інтеграції
	Аналізувати вплив інституційно-правової системи ЄС на сучасну політику європейської інтеграції
	Визначати ключові етапи інституційного розвитку ЄС
	Проводити аналіз впливу інституцій ЄС на економічну інтеграцію
	Визначати особливості стратегічного програмування та планування в ЄС
	Розуміти спільні політики як основу реалізації економічної та політичної інтеграції ЄС
	Визначати відмінності в інституційно-правових системах України та ЄС
	Використовувати норми національного законодавства, з урахуванням положень права ЄС.
	Застосовувати норми права ЄС у процесі інтеграції до єдиного ринку ЄС
	Розробляти практичні рекомендації щодо адаптації державного управління в Україні до європейських стандартів
	Формувати напрями підвищення ефективності співпраці України та ЄС

Таблиця 2

**Структура складових професійних компетентностей з навчальної дисципліни
" Внутрішній ринок та галузеві політики ЄС "
за Національною рамкою кваліфікацій України**

Складові компетентності, яка формується в рамках теми	Пререквізити	Знання	Уміння	Комунікація	Автономність та відповідальність
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Засади функціонування та розвитку внутрішнього ринку ЄС					
Визначати причини та наслідки європейської інтеграції	Сутність поняття «інтеграція», види інтеграції, основні теорії інтеграції	Розуміння основних теорій європейської інтеграції; знання методології дослідження й удосконалення теорії європейської інтеграції	використовувати загальнонаукові та конкретно наукові методи для дослідження європейської інтеграції та її впливу на розвиток України	Презентувати результати аналізу та порівняння основних теорій європейської інтеграції	Відповідальність за за очну ідентифікацію викликів європейської інтеграції
Тема 2. Інституціональна основа внутрішнього ринку ЄС					
Визначати розподіл повноважень в інституційній системі ЄС	Теорія поділу влади. Законодавча, виконавча та судова інституції	Знання принципів діяльності інституційного механізму ЄС	Характеризувати інституційну структуру ЄС	Презентувати результати роботи у команді у процесі прийняття та реалізації рішень в ЄС	Відповідальність за прийняття рішень у процесі співробітництва з інституціями ЄС
Тема 3. Свобода руху товарів та послуг					
Проводити аналіз поняття «спільний ринок», «єдиний ринок» та «внутрішній ринок»	Первинне та вторинне право ЄС. Джерела, принципи та витоки права ЄС.	Знання відмінностей між національними нормами	Аналізувати установчі договори ЄС та визначати межі компетенції інституцій ЄС	Ефективно формувати комунікацію у групі; здатність брати участь у спільному прийнятті рішень щодо заключення угод в рамках ЄС	Відповідальність за прийняття рішень щодо особливостей імплементації свободи пересування товарів, свободи створення підприємств і надання послуг

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6
Тема 4. Свобода руху капіталів					
Проводити аналіз етапів лібералізації	Лібералізація порядку здійснення платежів і руху капіталів	Знання фінансових інструментів, що сприяють реалізації транс'європейських мереж	Аналізувати запровадженням економічного та валютного союзу	Презентувати взаємопроникнення ринків капіталів,	Відповідальність за обґрунтування певних обмежень для національної бюджетної політики
Тема 5. Свобода руху осіб					
Формувати стратегію економічного розвитку з урахуванням політичного фактору	Характеристика практичного вираження ідеї європейського громадянства	Знання особливостей створення спільного ринку праці	Формувати пріоритети сучасної соціальної політики країн-членів ЄС	Презентувати результати ліквідації будь-якої дискримінації працівників на ґрунті громадянства в питаннях працевлаштування	Відповідальність за розробку та впровадження політик ЄС
Тема 6. Основи спільних політик ЄС					
Здійснювати аналіз спільних політик ЄС	Поняття спільних політик, формування та джерела фінансування, бюджет ЄС.	Знання цілей та принципів спільних політик, політико-правові та інституційні засади галузевих політик ЄС	Визначати відповідальних за здійснення та адресати спільних політик ЄС.	Ефективно формувати комунікацію у процесі реалізації європейських спільних політик	Відповідальність за розробку економічних та регіональних програм
Тема 7. Спільні політики у сфері рибальства; конкуренції; транспорту і промисловості					
Формувати напрями співробітництва в рамках діяльності допоміжних інституцій ЄС	Сутність та значення конкурентної політики ЄС.	Знання еволюції спільних політик у сфері рибальства;	Визначати роль державних закупівль	Презентувати результати роботи у групі щодо формування системи Пан'європейської мережі	Відповідальність за розробку програми сталої експлуатації водних ресурсів
Тема 8. Спільна сільськогосподарська політика ЄС					
Визначати основні етапи розвитку сільськогосподарської політики ЄС	Поняття цілей та принципів спільної сільськогосподарської політики	Знання місця та функцій консервативної цінової політики ЄС	Застосовувати сучасні методи дослідження реформи спільної сільськогосподарської політики	Ефективно формувати комунікацію у процесі аналізу принципів сільськогосподарської політики	Здатність брати на себе ініціативу при пошуку шляхів структурного реформування ССП

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5	6
Тема 9. Енергетична політика ЄС					
Визначати вплив на <i>внутрішній енергетичний ринок</i>	Сутність, та статус конкурентності економіки ЄС	Знання про основоположні Договори в галузі енергетичної політики ЄС	Аналізувати виконання управлінських завдань для забезпечення конкурентності економіки ЄС	Ефективно визначати пріоритети зовнішньої енергетичної політики ЄС	відповідальність за проведення моніторингу розвитку енергетичної політики ЄС
Тема 10. Перспективи економічної інтеграції Україна та ЄС					
Формувати стратегію інтеграції України до ЄС	Напрями, перспективи та передумови інтеграції України до ЄС.	Знання про історію та основні етапи відносин Україна ЄС	Здійснювати моніторинг результативності та ефективності відносин України та ЄС	Презентувати результати роботи у команді при обговоренні перспектив торгівельно-економічного, безпекового та іншого співробітництва України та ЄС	здатність формулювати власну позицію щодо розробки та реалізації європейських програм та проектів в Україні

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин (5 кредитів ЄКТС). Форма підсумкового контролю – залік.

2.Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Теоретичні основи розвитку єдиного європейського ринку

Тема 1. Засади функціонування та розвитку внутрішнього ринку ЄС.

1. Теорії європейської інтеграції.

Теорії європейської інтеграції: економічний федералізм; економічна інтеграція європейського типу; регіональна інтеграція; міжнародно-правове регулювання. Нетрадиційні сучасні теорії економічної та політичної інтеграції: Комунікативна концепція Карл Дойча, Функціональна концепція” Т.Парсонса, Д. Мітрані, Неофункціональна концепція Е. Гааза, “Уніфікаційна” концепція Е. Етціоні.

2. Передумови економічної інтеграції ЄС.

Об’єктивні та суб’єктивні передумови інтеграційних процесів. Види інтеграції. Розвиток інтеграційних процесів в контексті глобалізації. Етапи економічної інтеграції та поширення інтеграційних процесів. Інтеграція та економічне співробітництво. Форми економічної інтеграції: зони вільної торгівлі, митні союзи, спільний ринок, економічний союз. Цілі та принципи європейської економічної інтеграції.

3. Розвиток єдиного ринку ЄС.

Етапи формування та особливості єдиного ринку ЄС. Створення спільного ринку - основна мета економічної інтеграції в Європі. 4 свободи: пересування товарів, робочої сили та людей, капіталів і послуг - умови створення спільного ринку. Від секторальної інтеграції до Спільного ринку.

Тема 2. Інституціональна основа внутрішнього ринку ЄС.

1. Інституційний розвиток ЄС.

Організаційне втілення інтеграційних процесів та механізми узгодження інтересів та вироблення спільних політик. Особливості політико-правових систем країн ЄС та їх вплив на формування інститутів ЄС. Формування інститутів європейської інтеграції та розширення їх повноважень. Договір про “злиття”, Доповідь Тінденманса. Розширення ЄС як чинник його інституційного розвитку та реформування.

2. Інституції Європейського Союзу

Структура, повноваження, принципи формування та функції сучасних інститутів ЄС (Європейський парламент, Рада, Комісія, Суд, Рахункова палата, Економічний та соціальний комітет, Комітет регіонів, Омбудсман Європейський інвестиційний банк, Європейська система центральних банків, Європейський валютний інститут).

3. Процес прийняття рішень в органах ЄС.

Типи актів органів ЄС (розпорядження, рішення, директиви, акти, рекомендації). Принципи консенсусу, кваліфікованої більшості, «спільного рішення» як засади прийняття рішень. Переговори та консультації – основа європейських процедур у прийнятті рішень. процедури «спільного рішення. Принцип «тіснішої співпраці» («еластичності») та принципи субсидіарності і пропорційності; їх розвиток. Легітимність інститутів ЄС. Поліцентричність політико-адміністративної системи ЄС. Наднаціональність інститутів ЄС. Федералістські начала в ЄС. Шляхи подальшого інституціонального розвитку ЄС.

Тема 3. Свобода руху товарів та послуг

1. Сутність внутрішнього ринку країн Євросоюзу.

Поняття «спільний ринок», «єдиний ринок» та «внутрішній ринок». Правове регулювання внутрішнього ринку. Секторальна інтеграція в Європі. Паризька угода (1951) та створення Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС). Цілі та інститути ЄОВС. Римські угоди (1957) та створення Європейського економічного Союзу (ЄЕС) та Євроатому. Політична криза спільноти та Брюссельський договір про інституційне злиття виконавчих органів ЄОВС, ЄЕС та Євроатома. Митний союз між країнами “шістки”.

2. Гармонізація законодавств як інструмент вільного руху товарів.

Усунення технічних перешкод у торгівлі промисловою продукцією традиційно спиралося на статтю 100 Договору про ЄЕСп. Спираючись на таку правову базу, Європейська Комісія вже багато років намагається привести національні норми у відповідність до стандартів Спільноти, зафіксованих у директивах Європейської Ради. До сьогодні Європейська Рада прийняла близько 250 директив щодо гармонізації законодавств, до значної кількості яких, через невпинний технічний розвиток, кілька разів вносили зміни й доповнення. Складні процедури, необхідні для зближення законодавств, дали результати, не помітні для звичайних громадян, але дуже корисні для економічної інтеграції, бо ж таким чином було гармонізовано суттєву сферу промислового законодавства держав-членів Спільноти.

3. Мотиви невідповідностей в торгівлі.

Для спільного ринку проблемою було не так існування національних норм, як відмінності між ними; окрім того, їх можна було постійно використовувати для захисту національного ринку від продукції, що надходила з інших держав-членів Спільноти, і що мала відповідати специфічним стандартам країни-імпортера. Причиною невідповідностей, що існували між країнами в сфері технічних вимог, були історичні й економічні мотиви. Країни, де імпорт переважав над виробництвом, намагалися зробити вимоги до імпорту жорсткішими, не надто замислюючись над економічною вартістю цих норм.

4. Державні контракти та класифікація послуг.

На задоволення потреб держави в постачаннях і виконанні робіт всіх видів – для центральних, регіональних та місцевих органів державної влади, а також для державних підприємств, інших підзвітних установ припадає 15% економічної діяльності держав-членів Спільноти. У контексті єдиного ринку надання замовлення в одній з держав-членів від імені держави, регіональних чи місцевих органів влади або інших керованих державою установ має відбуватися відповідно до принципів угоди і, зокрема, принципів свободи пересування товарів, свободи створення підприємств і надання послуг, а також принципів, що з них випливають: рівні умови, недискримінація, взаємне визнання, пропорційність і прозорість. До послуг належить діяльність промислового, комерційного, ремісничого характеру та професійна діяльність на договірній основі.

Тема 4. Свобода руху капіталів

1. Передумови лібералізації руху капіталів.

Лібералізація порядку здійснення платежів і руху капіталів є неодмінною передумовою створення внутрішнього ринку. Лібералізація руху капіталів здійснювалась поступово. Перші кроки по лібералізації були зроблені в 1960 році. Потім це завдання ввійшло як складова частина до програми побудови внутрішнього ринку 1985-1986 року, і нарешті воно ж реалізовувалось поетапним запровадженням економічного та валютного союзу (кол. ст. 73а ДЄСпв), передбаченого Договором про ЄС.

2. Транс'європейські мережі.

Для забезпечення відповідного рівня функціонування єдиного ринку потрібна спільна політика щодо інфраструктури транс'європейських мереж (ТЄМ). Фінансовими інструментами, що сприяють реалізації цих систем є, зокрема, Фонд гуртування, окремі дії в рамках регламентів щодо структурних фондів, позики Європейського інвестиційного банку, а також гарантовані позики Європейського інвестиційного фонду.

3. Створення валютного союзу.

Економічний та валютний союз має ґрунтуватися на спільному ринку товарів і послуг, але й сам він необхідний для нормального функціонування спільного ринку, оскільки коливання валютних курсів між державами-членами утруднюють взаємопроникнення ринків капіталів, порушують стабільність на спільному сільськогосподарському ринку й не дають спільному ринку промислової продукції стати повністю подібним до внутрішнього ринку.

4. Наслідки запровадження єдиної валюти.

Стабільність цін є важливою передумовою ЄВС, а також позитивно впливає на зростання й ефективне використання механізму ціноутворення для розподілу ресурсів. Національна бюджетна політика й державне фінансування все ще підпадають під певні обмеження, оскільки держави мають чітко й цілковито дотримуватися критеріїв зближення до і після запровадження єдиної валюти. З іншого боку, через зникнення ризиків валютних курсів та інфляції процентні ставки перебувають на низьких рівнях, формуючи додаткову надбавку для національних бюджетів більшості країн, яка перевищує втрати прибутків спричинених випуском нової валюти.

Тема 5. Свобода руху осіб

1. Спільний ринок праці.

Кожен громадянин ЄС має право на вільний рух та перебування будь-де на території країн Спільноти. Це право є практичним вираженням ідеї європейського громадянства. Свобода пересування є важливим чинником досягнення цілей спільного ринку. Це потребує комплексної взаємодії спільної політики в різних сферах. У Договорі про ЄЕСп визначена мета — створення спільного ринку праці, що означає вільний рух робочої сили в межах Спільноти та ліквідацію будь-якої дискримінації працівників на ґрунті громадянства в питаннях працевлаштування, заробітної плати й інших умов роботи та найму.

2. Свобода підприємницької діяльності.

Свобода підприємницької діяльності передбачає право особи вести діяльність приватного підприємця чи засновувати й керувати підприємствами, зокрема компаніями та фірмами. Принцип свободи підприємницької діяльності не поширюється на положення національного законодавства, що передбачають особливе ставлення до іноземців з міркувань громадянського порядку, громадянської безпеки та охорони здоров'я. Стаття 47 ДЄСп уповноважує Раду та Парламент розробити директиви щодо взаємного визнання дипломів, посвідчень та інших документів, які підтверджують кваліфікацію, для координування положень національного законодавства стосовно працевлаштування й діяльності приватних підприємців.

3. Сучасна соціальна політика країн-членів ЄС.

Через різні економічні структури держав-членів Спільноти їхні соціальні проблеми від самого початку, та й певною мірою дотепер, є досить відмінними. Подолання цих проблем великою мірою залежить від економічної політики, яка й донині зосереджена переважно в руках національних урядів. Проте, оскільки європейська інтеграція поступає і країни-члени делегують важливі економічні й монетарні повноваження Європейському Союзові, останній стає дедалі відповідальнішим за соціальний прогрес усіх народів, що входять до його складу. Європейська Рада прийняла в грудні 1989 року Хартію основних прав робітників Спільноти.

Змістовий модуль 2. Спільні та галузеві політики ЄС

Тема 6. Основи спільних політик ЄС

1. Характеристика спільних політик ЄС.

Класифікація спільних політик ЄС: горизонтальні й секторальні, фундаментальні й вторинні політики. Фінансування спільних політик. Бюджет ЄС. Джерела надходжень та видатки бюджету ЄС. Горизонтальні політики ЄС.

2. Бюджетна політика ЄС,

Фінансова система Європейського Союзу. Бюджет Європейського Союзу. Принципи бюджету ЄС. Доходи і видатки бюджету Європейського Союзу. Політика бюджетних видатків у ЄС. Склад загального бюджету і перерозподіл фінансів в державах ЄС. Бюджетний процес та державний фінансовий контроль. Розробка та затвердження бюджетного плану. Затвердження проекту бюджетного плану Радою. Перше читання в Парламенті. Друге читання в Раді. Друге читання в Парламенті, затвердження бюджетного плану. Затвердження бюджету. Наслідки не затвердження бюджету. Внесення змін та доповнень в бюджет. Виконання бюджету. Процедура розроблення фінансової перспективи ЄсМАФ. Принципи організації оподаткування та напрями гармонізації європейського податкового законодавства.

3. Регіональна політика та політика згуртування.

Цілі та принципи регіональної політики ЄС. Політико-правові та інституційні засади регіональної політики ЄС. Етапи розвитку регіональної політики ЄС. Транскордонне співробітництво. Єврорегіони. Спільна екологічна політика. Інституційні засади, фінансові інструменти та напрями екологічної політики ЄС. Еволюція політики охорони навколишнього середовища. Боротьба з глобальною зміною клімату в ЄС.

Тема 7. Спільні політики у сфері рибальства; конкуренції; транспорту і промисловості.

1. Еволюція спільних політик у сфері рибальства; конкуренції; транспорту і промисловості.

Характерні риси транспортного сектору. Внутрішній транспортний ринок. Транспортна інфраструктура. Організація транспортного ринку за секторами. Інструменти та механізми реалізації. Формування системи Пан'європейської мережі як найбільш актуальне питання транспортної політики ЄС

2. Політика рибальства.

Система Спільноти щодо рибальства й аквакультури стосується всіх видів діяльності, пов'язаних з експлуатацією живих водних ресурсів, а також обробленням та збутом продукції рибальства й аквакультури. Основною метою функціонування системи є розв'язання проблеми вичерпування рибних запасів і забезпечення відповідальної й сталої експлуатації водних ресурсів, зокрема шляхом запровадження належних умов для збереження й охорони цих ресурсів.

3. Конкурентна політика ЄС.

Згідно з новим підходом до технічної гармонізації та стандартизації, законодавство лише встановлює основні вимоги, що їм має відповідати продукція задля забезпечення охорони здоров'я населення та безпеки або охорони навколишнього середовища і споживача. Для конкурентності європейської промисловості важливі також державні закупівлі, які наразі стали доступні завдяки нормативному регулюванню єдиного ринку.

Тема 8. Сільськогосподарська політика ЄС.

1. Загальна характеристика аграрної політики ЄС.

Цілі й принципи Спільної сільськогосподарської політики. Зародження та перші десятиліття існування Спільної Аграрної Політики. Основні етапи розвитку САП. Римська Угода. Перші регулювання ринку. Активна підтримка цін. Квота на молоко. Консервативна цінова політика.

2. Реформа спільної сільськогосподарської політики.

Реформа МакШеррі 1992 року. Наслідки САП. План дій 2000. Реформа Фішлера 2003 року. Програми розвитку сільської місцевості ЄС. Результат реформи Фішлера. Наслідки для аграрної політики України. Пошуки шляхів структурного реформування ССП.

Тема 9. Енергетична політика ЄС.

1. Реалізація енергетичної політики у Європі.

Два основоположні Договори були присвячені енергоносіям минулого (вугіллю — Договір про ЄСВС) та, як вважали, майбутнього (атомній енергії - Договір про Євратом), тому не було правових інструментів, які б дозволили взяти на себе відповідальність в енергетичному секторі (фактично в нафтовому, певну увагу якому було приділено лише в Договорі про ЄЕСп). Енергетична політика вкрай

важлива, оскільки енергія становить основу економічної й соціальної діяльності індустріалізованих країн. Енергетичні витрати впливають не лише на ті галузі, що вирізняються значним енергоспоживанням, а й на промисловість загалом і навіть на життєвий рівень громадян, передусім тому, що ціни на енергоносії чинять вплив на транспортні видатки та витрати на опалення.

2. Внутрішній енергетичний ринок.

Інтеграція цього ринку має фундаментальне значення для забезпечення конкурентності економіки ЄС та підвищення добробуту його громадян. Однак енергетичний сектор не може повною мірою скористатися вигодами від подібної інтеграції, оскільки держави-члени й досі використовують аргументи щодо безпеки постачання та відмінностей в енергетичній ситуації різних держав як привід для збереження своїх національних монополій і подальшого існування різних регулятивних систем.

3. Енергетична стратегія Спільноти.

Розвиток енергетичної політики ЄС. Енергетична стратегія ЄС.
Пріоритети зовнішньої енергетичної політики ЄС.

Тема 10. Перспективи економічної інтеграції України та ЄС

1. Розвиток відносин України з ЄС.

Укладення угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (1994), прийняття Євросоюзом «Спільної позиції (щодо України)» в 1994 р. як вияв прагнення розвивати співробітництво з Україною та підтримувати демократичні перетворення в ній. Формування ідентичності України в контексті інтеграційних процесів. Європейської політики сусідства (ЄПС) та розвиток відносин з ЄС. План дій Україна – ЄС (21 лютого 2005 р.) та його реалізація. Угода про асоціацію, поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі між Україною та ЄС

2. Економічне співробітництво та інтеграція України до ЄС.

ЄС як інвестор та торговельний партнер України. Головні обмеження співпраці ЄС та України. Відповідність економічної та політичної систем України системним вимогам ЄС та Копенгагенським умовам. Рівень економічного розвитку, ключові чинники та виклики економічної інтеграції. Ідентичність України та процеси європейської інтеграції. Регіональне та транскордонне співробітництво з ЄС. Особливості та перспективи співпраці України з ЄС в енергетичній сфері.

3. Теми та плани семінарських занять

Семінарське заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів. На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами доповіді та презентації з окреслених питань (табл. 3.1), їх виступи, активність у дискусії, вміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо. Підсумкові бали за кожне семінарське заняття виставляються у відповідний журнал. Отримані студентом бали за окремі семінарські заняття враховуються в процесі накопичення підсумкових балів з даної навчальної дисципліни (таблиця 3).

Таблиця 3.

Плани семінарських занять

Назва теми	Програмні питання
1	2
Тема 1. Засади функціонування та розвитку внутрішнього ринку ЄС.	<p><i>Тема семінарського заняття</i> <i>«Основні засади функціонування внутрішнього ринку Євросоюзу»</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Економіко-соціальні реформи ЄС. 2. Економічна інтеграція: зміст, основні ознаки та механізм дії. 3. Угоди Євросоюзу як трансформаційний інструмент галузевих політик. 4. Трансформація основних рис та принципів внутрішнього ринку ЄС у Маастрихтській, Амстердамській та Ніццькій угодах.
Змістовий модуль 2.	
Перспективи економічної інтеграції України та ЄС	
Тема 10. Перспективи економічної інтеграції України та ЄС	<p><i>Тема семінарського заняття "Особливості економічних взаємовідносин України та ЄС":</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сучасний стан та перспективи розвитку відносин України з ЄС. 2. Вступ України до ЄС та його можливі наслідки. 3. Політика ЄС стосовно України на сучасному етапі. Проблема інтеграції України як чинник внутрішньополітичної боротьби

4. Теми практичних занять

Практичне заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організовує детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної

дисципліни і формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом сформульованих завдань. Проведення таких занять ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різного рівня складності для розв'язування їх на занятті. Воно включає проведення попереднього контролю знань, вмінь і навичок студентів, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю студентів, розв'язування завдань із їх обговоренням, розв'язування контрольних завдань, їх перевірку, оцінювання (табл. 4).

Таблиця 4

Перелік тем практичних занять

Назва змістовного модулю	<i>Тематики практичних занять</i> (за модулями)
1	2
Змістовий модуль 1. «Теоретичні основи розвитку єдиного європейського ринку»	Завдання 2. Визначення особливостей інституціонального розвитку ЄС.
	Завдання 3. Свобода руху товарів та послуг на внутрішньому ринку ЄС.
	Завдання 4. Свобода руху капіталу як запорука економічної конкуренції.
	Завдання 5. Свобода руху осіб в ЄС
	<i>Колоквіум</i> за змістовим модулем 1 «Теоретичні основи розвитку єдиного європейського ринку»
Змістовий модуль 2. «Спільні та галузеві політики ЄС»	Завдання 6. Характеристика спільних політик ЄС.
	Завдання 7. Антимонопольна політика в ЄС .
	Завдання 8. Особливості та принципи енергетичної політики ЄС
	Заняття 9. Лісабонська стратегія 2020 ЄС.
	<i>Колоквіум</i> за змістовим модулем 2 «Спільні та галузеві політики ЄС»

5. Самостійна робота студентів

Вивчення матеріалу з навчальної дисципліни передбачає проведення студентом самостійної роботи.

Самостійна робота студентів є важливою складовою навчального процесу. Її слід розглядати як спосіб індивідуалізації процесу навчально-професійної підготовки студентів, як основу самоосвітньої діяльності фахівців, вагомий чинник їх професійної мобільності.

Вона полягає у поглибленому вивченні та аналізі інформації з питань, винесених на самостійне опрацювання з використанням підручників, навчальних посібників, науково-економічної та періодичної літератури, законів та нормативних актів України, інформації з мережі Інтернет, даних статистичних довідників. Ця інформація повинна використовуватися студентом при підготовці до практичних (семінарських) занять та до проміжного і підсумкового контролю.

Перелік питань для самостійного опрацювання подано в табл.6.

Таблиця 5

Питання для самостійного опрацювання

Назва теми	Зміст самостійної роботи студентів	Форми контролю СРС
1	2	3
Тема 1. Засади функціонування та розвитку внутрішнього ринку ЄС.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми «Особливості становлення Європейського Союзу як соціально-економічного утворення»	Презентація результатів
Тема 2. Інституціональна основа внутрішнього ринку ЄС.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття. Підготовка до контрольної роботи за темами 1 і 2. Виконання <i>індивідуального завдання</i> «Вплив розширення ЄС на розвиток інституційної системи»	Захист індивідуального завдання
Тема 3. Свобода руху товарів та послуг	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття, підготовка до контрольної роботи. Виконання <i>індивідуальних завдань</i> «Особливості законодавчого регулювання вільного руху товарів у державах-членах ЄС»	Захист індивідуального завдання

1	2	3
Тема 4. Свобода руху капіталів.	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою; виконання індивідуального завдання «Історія та основні засади створення валютного союзу»	Захист індивідуального завдання
Тема 5. Свобода руху осіб.	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою; написання есе на тему "Механізми координації вільного пересування осіб у межах Євросоюзу ", виконання ІНДЗ	Перевірка есе
Тема 6. Основи спільних політик ЄС	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття. Виконання індивідуального завдання «Спільні політики як основа інтеграційних процесів.»	Захист індивідуального завдання
Тема 7. Спільні політики у сфері рибальства; конкуренції; транспорту і промисловості	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою; підготовка до практичного заняття «Транспортна політика Євросоюзу: стан і перспективи.»	Презентація результатів
Тема 8. Спільна сільськогосподарська політика ЄС	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття. Есе на тему «Особливості та перспективи співпраці України та ЄС в аграрній сфері»	Перевірка есе
Тема 9. Енергетична політика ЄС.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття. Виконання індивідуального завдання «Внутрішній енергетичний ринок: сутність та структура.»	Захист індивідуального завдання
Тема 10. Перспективи економічної інтеграції Україна та ЄС.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>колоквіуму</i> . Підготовка презентації ІНДЗ	Захист ІНДЗ, семінарське заняття

5.1. Індивідуальне науково-дослідне завдання

Індивідуальне науково-дослідне завдання (ІНДЗ) студента є вибіркоким видом позааудиторної самостійної роботи студента та має навчально-дослідницький характер, виконується у процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни і завершується разом зі складанням підсумкового екзамену з даної навчальної дисципліни.

Виконання ІНДЗ є одним із важливих засобів підвищення якості підготовки майбутніх спеціалістів, які здатні застосовувати на практиці теоретичні знання, вміння та навички з даної навчальної дисципліни.

Тема ІНДЗ: " Науково-технічна та інноваційна політика ЄС "

6. Методики навчання

Для активізації навчального процесу при викладанні дисципліни "Інституційні основи ЄС" передбачено застосування сучасних навчальних технологій, таких як: проблемні лекції; робота в малих групах; семінари – дискусії (круглий стіл); мозкові атаки; кейс-метод; ділові та рольові ігри; презентації, банки візуального супроводження (табл.7).

Таблиця 6

Розподіл форм та методів активізації процесу навчання за темами навчальної дисципліни (лекційні заняття)

Тема	Практичне застосування навчальних технологій
1	2
Тема 1. Засади функціонування та розвитку внутрішнього ринку ЄС.	Семінар-дискусія "Європейська економічна інтеграція"
Тема 2. Інституціональна основа внутрішнього ринку ЄС.	Презентація : "Інституційний розвиток ЄС".
Тема 3. Свобода руху товарів та послуг	Семінар-дискусія " Спільний ринок країн Євросоюзу "
Тема 4. Свобода руху капіталів.	Презентація на тему " Європейський валютний союз: інструмент та наслідок подолання кризи "
Тема 5. Свобода руху осіб.	Лекція проблемного характеру з питання " Сучасна соціальна політика країн-членів ЄС ", робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
Тема 6. Основи спільних політик ЄС	Візуальне супроводження: " Критерії політики ЄС в різних секторах економіки. "

1	2
Тема 7. Спільні політики у сфері рибальства; конкуренції; транспорту і промисловості	Презентації на теми: «Єдиний ринок та конкурентна політика»
Тема 8. Спільна сільськогосподарська політика ЄС	Лекція проблемного характеру з питання "Розробка та реалізація спільної сільськогосподарської політики ЄС", робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
Тема 9. Енергетична політика ЄС.	Міні-лекція «Регіоналізація енергетичної політики у Європі: сутність і проблеми»
Тема 10. Перспективи економічної інтеграції Україна та ЄС.	Проблемна лекція "Перспективи розвитку економічних відносин між ЄС та Україною"

Таблиця 7

**Використання методик активізації процесу навчання
(семінарські та практичні заняття)**

Тема навчальної дисципліни	Практичне застосування методик	Методики активізації процесу навчання
Тема 1. Засади функціонування та розвитку внутрішнього ринку ЄС.	Завдання 1. Порівняльний аналіз основних теорій європейської інтеграції	Кейс-метод, презентації
Тема 2. Інституціональна основа внутрішнього ринку ЄС.	Завдання 2. Основні етапи еволюції інституційної системи ЄС.	Робота в малих групах, мозкові атаки
Тема 6. Спільні політики ЄС.	Завдання 6. Особливості та принципи регіональної політики ЄС	Банки візуального супроводу, презентації
Тема 9. Енергетична політика ЄС	Завдання 9. Особливості та принципи енергетичної політики ЄС	Робота в малих групах, мозкові атаки
Тема 10. Перспективи економічної інтеграції Україна та ЄС.	Семінарське заняття. Тема: "Особливості економічних взаємовідносин України та ЄС":	Семінари-дискусії, метод сценаріїв, презентації

7. Рекомендовані підручники та література

7.1. Основна література

1. Грицяк І.А., Говоруха В.В., Стрельцов В.Ю. Правова та інституційна основи Європейського Союзу. – Х.: Вид-во ХарPI НАДУ „Магістр”, 2009. – 620 с.

2. Європейська інтеграція: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів та слухачів магістерської підготовки за напрямом «Державне управління» / Кол. авт.; за заг. ред. проф. І.А.Грицяка та Д. І.Дзвінчука. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. — 464 с.

3. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія / НАПрН України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування ; за заг. ред. І. В. Яковюка. – К. : Ред. журн. "Право України" ; Х. : Право, 2013. – Вип. 14. – 208 с. – (Академічні правові дослідження).

4. Решота О. А. Внутрішній ринок Європейського Союзу та міжнародна економічна інтеграція: навч. посіб. / Олена Анатоліївна Решота. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2012. – 153 с.

5. Стрельцов В. Ю. Європейська економічна інтеграція. Модуль 6 : навч. посіб. / В. Ю. Стрельцов. – Х. : Магістр, 2009. – 148 с.